

ALLE DIMENSIES BEWONEN

EEN BLIK OP DE WOONTOREN
IEDER ZIJN HUIS VAN
WILLY VAN DER MEEREN

GÉRALD LEDENT

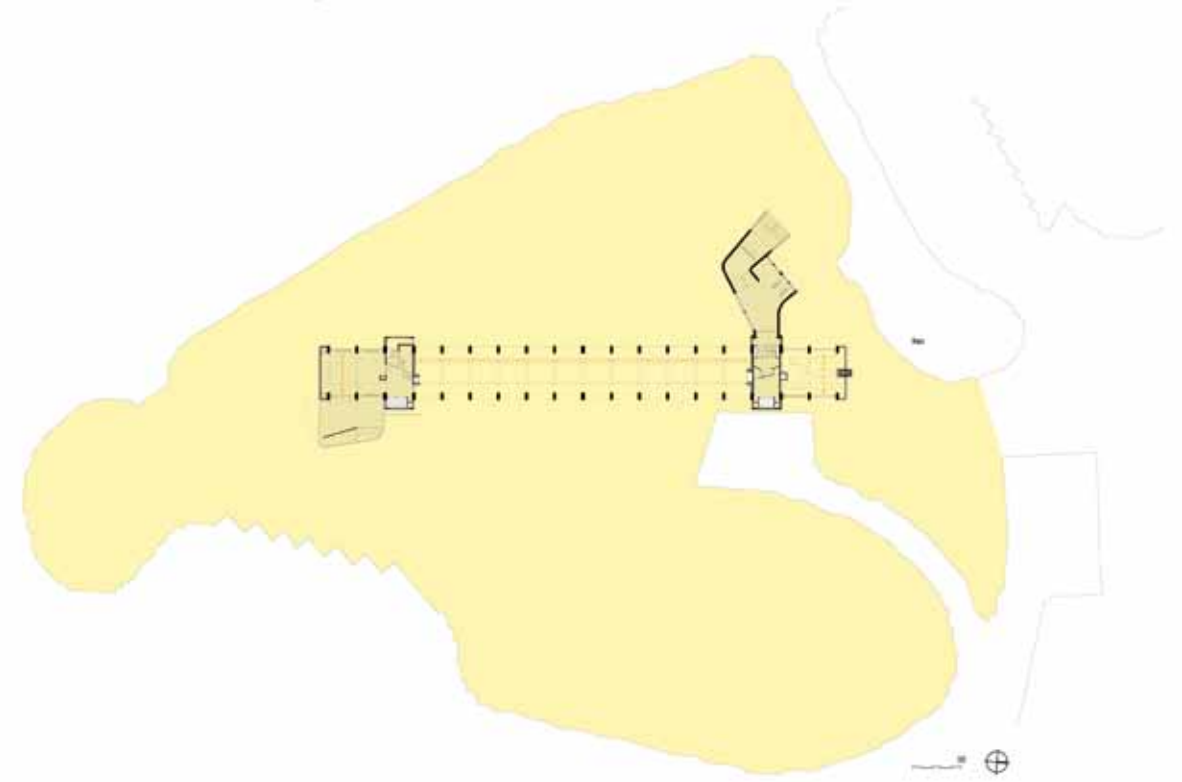
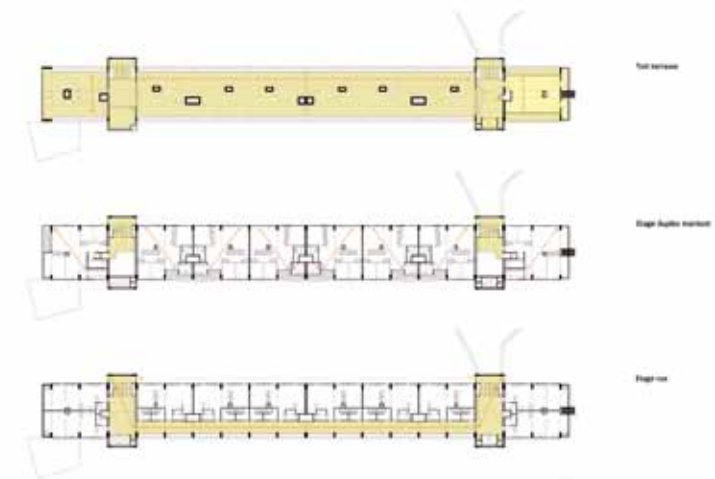
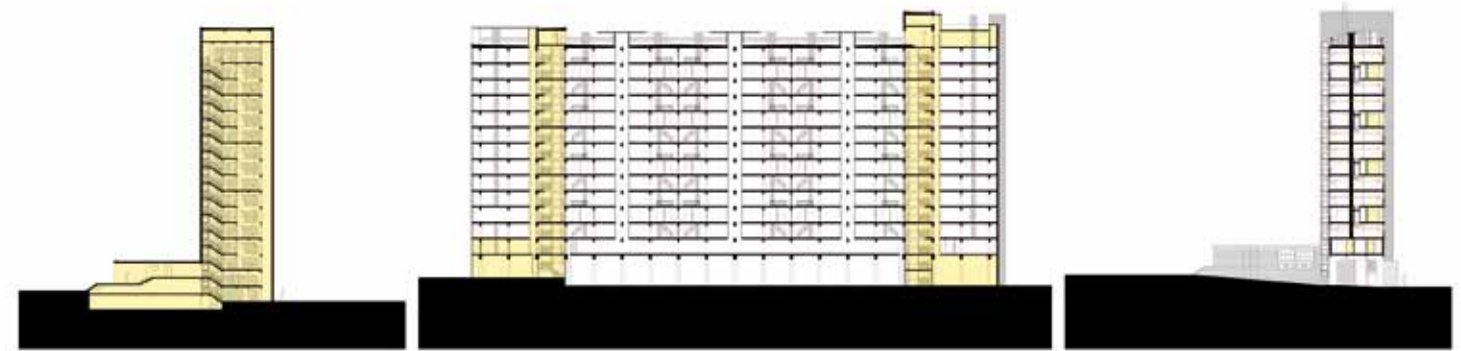
Begin jaren 1950 worden in België grote woningbouw-programma's uitgewerkt. Evere is op dat ogenblik een nog grotendeels landelijke gemeente. Franz Guillaume, de burgemeester, wil de boot van de vernieuwing niet missen en zijn gemeente een nieuw gezicht geven, maar dan niet dat van de tuinvijken die in zijn ogen ouderwets zijn. Evere moet een boegbeeld van de moderniteit worden. Guillaume vraagt aan Le Corbusier om voor zijn gemeente een wooneenheid te ontwerpen. Le Corbusier bedankt voor de eer. De burgemeester wendt zich dan tot Willy Van Der Meeren voor een eerste schets.

Geen hoogbouw van Le Corbusier in Evere dus, maar Van der Meeren volgt voor zijn uitgesproken moderne gebouw wel de richtlijnen die de Zwitser had uitgewerkt: hij gebruikt de Modulor als basiseenheid en werkt uitdrukkelijk met de "cinq points d'une architecture nouvelle". Aan de hand van deze 'vijf basiselementen van de nieuwe architectuur' kunnen we ons een eerste idee vormen van het flatgebouw.

Het ligt apart te midden van een immens grasperk en sluit niet aan bij de rooilijnen aan de rand daarvan, maar is als een lang-gerekte magneet pal op het noorden gericht. Het staat op pijlers, zodat de begane grond vrij blijft. Op deze pijlers rust een opeenvolging¹ van portalen die de hele breedte van het gebouw beslaan, een eenvoudige en goedkope structuur die het mogelijk maakt de gevels vrij te houden. Deze laatste bestaan uit prefabelementen van beton met stalen raamkaders. Bovenaan ligt een dakterras dat voor iedereen toegankelijk is. De architect komt ook met een eigen interpretatie van het principe van de binnenstraat dat Le Corbusier voor zijn wooneenheden ontwikkeld had: langs de oostgevel loopt om de drie verdiepingen een beglaasde galerij. Zo hebben de bewoners van het honderdtal appartementen een gemakkelijke en aangename toegang tot hun woning en komen zij elkaar vanzelf tegen. En de opdeling van het appartement wordt overgelaten aan de verbeelding van de bewoner: er is een koker voor het sanitair en een voor de schoorstenen, maar verder laat Van Der Meeren hem de vrije keuze voor het plaatsen van kasten en mobiele wanden.

Ieder Zijn Huis, inplanting © Alle rechten voorbehouden

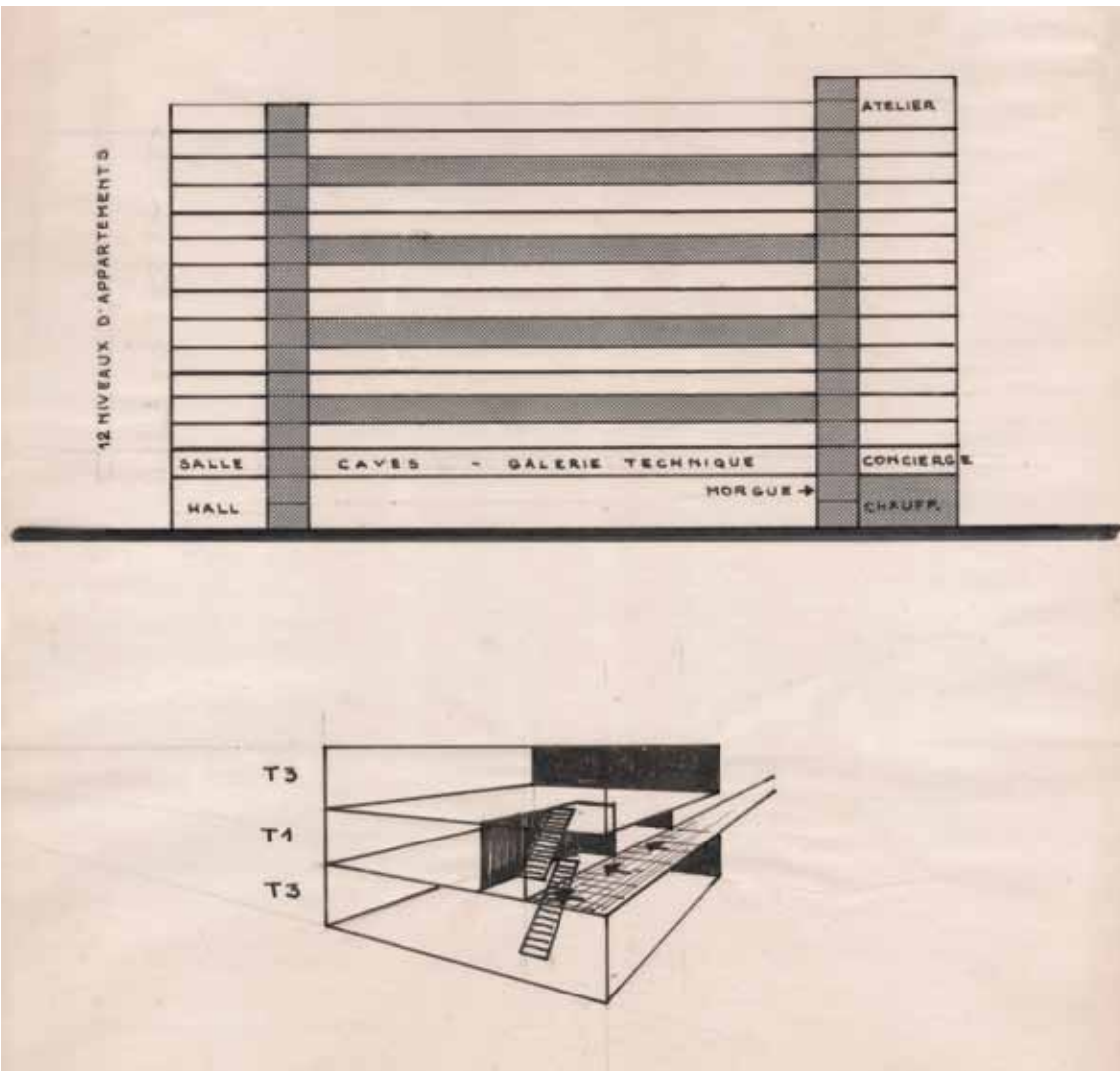
Vloeren en afmetingen die toegankelijk zijn voor de bewoners © Alle rechten voorbehouden

¹ Deze portalen zijn de enige bovengrondse elementen die ter plaatse werden gegoten. Bovendien nemen ze af met de hoogte van het gebouw.

01

De architect heeft voor het gebouw de juiste toon weten te treffen en had bij de uitwerking veel oog voor kwaliteit en voor het comfort van de gebruikers, zoals blijkt uit het feit dat bad en lavabo in de kleine badkamers door één enkele mengkraan worden bediend, en uit de leuning van de binnentrappen: aan één kant een gewone leuning en aan de andere kant een lage leuning, zodat ook de allerkleinsten gemakkelijk naar boven en beneden kunnen. De voorbeelden maken duidelijk dat hij voor deze ingrepen geen dure middelen inzette. En het oog wil ook wel wat: voor de leuning van de hoofdtrappen gebruikt Van Der Meeren gewone constructiebuizen, maar hij laat ze wel een elegant parcours volgen. De plafonds van de appartementen hebben eenzelfde soort simpele elegantie: ze worden geritmeerd door de aansluitingen tussen de zichtbaar gelaten holle welfsels. En er is het spel met kleuren dat het hele gebouw door wordt volgehouden en dat een extra dimensie krijgt in de muurschilderingen van Jean-Pierre Tuerlinckx en Jo Delahaut in twee inkomhallen.

02

Ons inziens ligt de fundamentele waarde van Van der Meerens gebouw echter niet in zijn trouw aan de stellingen van de modernisten en in zijn aandacht voor de afwerking, maar in het feit dat de bewoners in contact staan met alle dimensies van het gebouw, hoe groot het ook is en ook al is het bestemd voor collectief wonen. Ze kunnen met name door het hele gebouw lopen. Voor een torengedouw van deze omvang is dat uiterst zeldzaam, maar we durven veronderstellen dat het bevorderlijk is voor de kwaliteit van het leven dat zich er afspeelt.

Van Der Meeren bereikt zijn doel in twee stappen. Allereerst zorgt hij ervoor dat de bewoners de hele lengte, breedte en hoogte van het gebouw in het vizier kunnen krijgen – wanneer ze van de openbare ruimte naar hun eigen woonst gaan of gebruikmaken van de gemeenschappelijke ruimten, het dakterras, et cetera.

De begane grond wordt volledig vrijgehouden voor openbare functies. Iedereen kan er vrij rondwandelen of zijn blik laten dwalen tussen de pijlers, de ruime inkomhallen en de stookplaats, die als de levende long van het gebouw voor iedereen zichtbaar is. Op de hoogste verdieping blijft de privésfeer al net zo goed achterwege als op de begane grond: je vindt er alleen gemeenschappelijke lokalen – een solarium, een wasserij² en een droogkamer. Als niet-woonruimten hebben ze van de architect een andere aankleding gekregen dan de rest van het gebouw. De laagste en de hoogste verdieping van het gebouw zijn dus vrij – en vrij toegankelijk voor de benen en de ogen van al zijn bewoners.

Binnenin kun je zicht krijgen op de hele lengte van het gebouw: als je door de gangen loopt of op het dakterras staat, maar ook als je op de uitsprongen van de overlopen van de gemeenschappelijke trappen staat, want dan kun je van de ene traphal naar de andere kijken.

Je kunt je er als bewoner ook rekenschap van geven dat de breedte van het gebouw in verhouding tot zijn hoogte (47 m) zeer beperkt is (9 m):³ als je tussen de pijlers loopt, of op het dakterras, in de wasserij, in de zuidelijke inkomhal, in de transversale traphallen en in de grote appartementen.⁴ Van Der Meeren wilde alle bewoners zo veel mogelijk leefruimte geven. Ook de woningen zelf moesten zo ruim mogelijk zijn. Daarom werden de appartementen die van de ene naar de andere zijde van het gebouw lopen, volgens een diagonaal op de buitenmuren uitgewerkt.

En je kunt de totale hoogte van het gebouw in het vizier krijgen als je in de grote openbare traphallen naar boven of beneden kijkt, door de openingen in de vloeren van de opeenvolgende verdiepingen.

03

01 – Trap naar appartement onder galerij, bestaande toestand
   foto: Georges De Kinder

02 – Schematische opbouw en 'triplex'-principe
   Willy Van Der Meeren Archives

03/04 – Traphal, bestaande toestand
   foto: Georges De Kinder

² Nu omgevormd tot werkplaats.

³ De Unit   d'habitation van Le Corbusier in Marseille is 24,5 m breed en 55 m hoog.

⁴ In 65 van de in totaal 105 appartementen.

Je kunt dan al zicht krijgen op en inzicht in de afmetingen van het gebouw, deze zijn zo groot dat je ze moeilijk kunt aanvoelen. Zo komen we bij Van Der Meerens tweede krachtoer: het gebouw is zo opgevat, dat de bewoners het zich kunnen eigen maken door het fysiek te ervaren. Hoogte, breedte en lengte zijn immers overal op mensenmaat, wat wil zeggen: in verhouding tot het menselijke lichaam. De begane grond is opengewerkt door het gebouw op pijlers te doen rusten, maar hij vervloeit niet in het oneindige en blijft bevattelijk omdat hij aan beide uiteinden wordt afgebakend. Stijgen doe je in het gebouw niet in één keer, maar per groep van drie verdiepingen, want om de drie verdiepingen is er een straat. Van Der Meeren vergemakkelijkt het aanvoelen van die dimensie nog door de balkonnetjes die hij er heeft voorzien: ze doen de gebruiker een tussenliggend schaalniveau aan de hand.

Aangekomen op het dakterras, ziet hij voor zich een ruimte die door haar onderverdeling mogelijke duizeligheid probeert tegen te gaan. Luifels zetten de mensenmaat af tegen de oneindigheid van de hemel waartegen ze de bezoeker meteen ook beschermen. De omvang en de brede lessenaar van de naar binnen geknikte borstweringen in gewapend beton behoeden hem voor hoogtevrees.

Dakterras, bestaande toestand © foto: Georges De Kinder

De binnenstraten zijn lang maar niet buitensporig lang. Op regelmatige afstanden van elkaar breken deuren in verschillende kleuren de monotonie van de herhaling. Het mogen dan al straten-in-de-lucht zijn, ook hier dreigt geen duizeling, want die wordt voorkomen door de balkons en door de portalen die de straten naar buiten toe verlengen. Hun vloer van betontegels geeft de bewoners de indruk dat ze over een trottoir in de stad lopen. Er is bewust gekozen voor overdreven dikke relingen – eerst krijg je het gevoel dat ze het uitzicht verstoren, bij nader toezien laten ze het verschil tussen dichtbij en veraf beter aanvoelen.

De bewoners kunnen dus alle afmetingen van het gebouw afstappen. Daarmee maakt Van Der Meeren duidelijk dat het van het allergrootste belang is dat wij ons de materiële drager die ons onderdak biedt, kunnen eigen maken. Om de (minstens intellectuele) inbezitneming van een ruimte-drager mogelijk te maken, moet je er ‘greep’ op kunnen krijgen. Dat kan zowel via een mentaal als via een fysiek proces gebeuren. Slechts zo kan de bewoner zijn verhouding tot de ruimte-drager bepalen. Dat is heel menselijk en verklaart waarom veel mensen gehecht zijn aan een eengezinswoning: daar is het gemakkelijk om de afmetingen van je woning fysiek en zintuiglijk te ervaren. Bij een flatgebouw ligt dat anders, omdat het zintuiglijke contact met de afmetingen van de bewoonde ruimte hier niet direct voor de hand ligt, gewoon omdat die afmetingen hier van een heel andere grootteorde zijn en mijlenver af liggen van die van het cocon van de individuele woning. Met Ieder Zijn Huis is Van Der Meeren er schitterend in geslaagd de zintuiglijk-fysieke onmiddellijkheid van het ene over te brengen op het andere: via een dynamische aaneenschakeling van schalen kunnen de bewoners de afmetingen ‘voelen’ van het omhulsel waarin zij onderdak vinden. En dat is niet niks, want pas zo kunnen zij zich hun woning echt eigen maken. En het gaat wel degelijk om een woning: in Ieder Zijn Huis verblijf je niet, daar woon je.